

הרב ישראל דנרוביץ

מגיד שיעורי תלמוד הירושלמי בקול הדף

ערד

[תחילת 04/07/2018]

סטנסיל) להקשות על לישנא דקרא בפסוקי מכת ברד: לשם מה התורה כופלת ואומרת (שם, כב): "ויהי ברד בכל ארץ מצרים על האדם ועל הבהמה ועל כל עשב השדה בארץ מצרים" הלא אם הברד היה 'בכל ארץ מצרים' פשיטא שהוא היה 'על האדם ועל הבהמה ועל כל עשב השדה'. כך גם בתיאור המכה נאמר (שם, כה): "ויך הברד בכל ארץ מצרים את כל אשר בשדה מאדם ועד בהמה ואת כל עץ השדה שבר", ושוב התורה אינה מסתפקת במיקום הכולל של 'ארץ מצרים' אלא היא מפרטת באופן מדויק את כל המקומות שבהם היכה הברד.

מכח קושיה זו מחדש הגר"ז מבריסק שאכן לא היה הברד בכל מקום בארץ מצרים, אלא שהברד ירד דווקא על האדם ועל הבהמה ועל הצומח, ואילו במקום אשר היה ריק מאדם ומבהמה ומצומח לא ירד ברד; הברד ירד אכן ב'כל ארץ מצרים', אבל דווקא 'על האדם ועל הבהמה ועל כל עשב השדה' ולא בכל מקום אחר.

מוסיף הגר"ז מבריסק ומחדש שמה שאמרה תורה ש'כל האדם והבהמה אשר ימצא בשדה ולא יאסף הביתה וירד עליהם הברד ומתו' אין זה משום שהבית היה למחסה ולמסתור מזרם וממטר ולא גג הבית הוא שהגן שאבני הברד והאש המתלקחת לא יזיקו את הנמצאים תחתיו, אלא שכך גזרה מחשבתו של הקב"ה שהברד יהיה רק על אלו הנמצאים בשדה, ואילו הנמצאים בבית לא ירד עליהם הברד. (ג) וכבר זכה ברעיון נפלא זה רבינו הרבי ר' בונם מפרשיסחא זיע"א וכפי שהובאו הדברים בסה"ק 'קול שמחה' (בערסלא תרי"ט. פרשת וארא אות י): "ויהי ברד בכל

היכן לא היתה מכת ברד ומי ניצל ממנה (א) אם כי מכת ברד היתה מן המכות שעליהם הותרה והוזהר פרעה לפני בואם, הרי שההתראה במכה זו היתה התראה חלקית בלבד, ונחסר בה מוטיב חשוב שמצאנוהו בהתראת מכות אחרות: לא נאמר בהתראה של מכה זו כלום על כך שבני ישראל ינצלו מהמכה ולא ינזקו בה.

בהתראות של מכות אחרים מפורט היטב שהמכה עתידה לבוא על מצרים בלבד. כך במכת ערוב נאמר (שמות ח, יח): "והפליתי ביום ההוא את ארץ גושן אשר עמי עומד עליה לבלתי היות שם ערוב למען תדע כי אני ה' בקרב הארץ", וכך גם נאמר במכת דבר (שם ט, ד): "והפלה ה' בין מקנה ישראל ובין מקנה מצרים ולא ימות מכל לבני ישראל דבר". ואילו בהתראה של מכת ברד לא מצאנו שיידעו את פרעה על כך שבני ישראל לא יינזקו באותו 'ברד כבד אשר לא היה כמוהו במצרים למן היום הוסדה'. אכן בסופו של דבר נאמר כי "רק בארץ גושן אשר שם בני ישראל לא היה ברד" (שם, כו) אבל השמטת פרט חשוב זה מההתראה אומרת דרשני על שם מה היא באה.

בשאלה זו נתחבט הגאון רבי שאול מאמשטרדם בספרו 'בנין אריאל' (אמ"ד תקל"ח, 'תדרי תורה' פרשת וארא), ויעוין שם שתירץ שאכן בזמן ההתראה היה הברד צריך לירד גם על ארץ גושן, רק שבסופו של דבר נתבטל זאת והיתה המכה רק על ארץ מצרים, יעו"ש.

(ב) והנראה לענ"ד בתירוץ הקושיה בהקדם מה דמטו בבי מדרשא בשמו של מרן הגאון רבי יצחק זאב הלוי סולובייצק מבריסק (והובא בחידושי על התורה,

והביא ה'משאת המלך' את דברי הגר"ז מבריסק, שכאמור מוקדמים בדברי הר"ב מפרשיסחא, והפליא לסלסל בהם ביישוב הפסוק, וכך כתב: "לפי זה נמצא דמה שהבית הציל מהברד אין זה לפי שגג הבית היה מסתור להם מהברד, דבפשוטו לפי חוזק הברד היה אף שובר גגות הבתים, אלא כיון שנאמר שבבית לא ירד ברד, הרי לא היה כלל ברד על מקום זה. ולפי זה אפילו אם היה גג הבית מפולש, כל שלא ניטל שם בית מיניה לא ניתן עליו הברד.

ומהשתא נראה דיש להבין איך יתכן לכנס כל צאנם ובקדם תחת קורת גג ביתם, וכי היה מספיק ביתם להכניס כל מקניהם, אלא דלהמבואר הוצרכו לבנות בתים לכל מקניהם ובקל יכלו לעשות זאת, שלא הוצרכו לבנות בתים שיגנו בחזקה על צאנם מהברד, והיה סגי אם יעשו בתים שבהלכה יש לזה שם בית ע"י לבוד וגוד אסיק ושאר הלכות, ודבר זה כבר יתכן לעשותו.

ומהשתא הרי ניחא היטב שלא חששו המצרים בכך. דלא האמינו שיתכן דבר כזה שבית שמפולש מכל צדדיו יש בו כדי להגן על צאנם מהברד, ורק הירא את דבר ה' האמין שאמנם יתכן שכך יהא, ולכן נאמר עליו 'הירא את דבר ה' מעבדי פרעה הניס את עבדיו ואת מקנהו אל הבתים'."

הוי אומר: לא עצם הבית הוא שהציל את הנמצאים בו אלא ההגדרה הלמדנית של 'דין בית' הוא שהציל. יכול היה להיות גג העשוי מברזל ונחושת, ואדם והבהמה שתחתיו לא ניצלו, כי לא היה למקום מסתור זה 'דין בית'; ומאידך, בקתה חריבה שהפרוץ בה היה מרובה על העומד, והיה לה 'דין בית' רק מכח דיני 'לבוד' וכיוצא בזה, הצילה את הנמצאים בה ממכת ברד. (וראה בספר 'דרך שיחה' מה שהביא בשם הגר"ח קנייבסקי בענין חידושו של ה'משאת המלך').

(ה) עוד יש להקדים מה שמצאתי בספר

ארץ מצרים על האדם ועל הבהמה ועל כל עשב השדה בארץ מצרים. ויש להעיר: למה פירט על האדם ועל הבהמה, ודאי כשילך אדם או בהמה ירד עליהם הברד.

ונראה לפרש, לפי שכתוב 'כל עץ השדה שבר', וגם היה אש מתלקחת בתוך הברד. ואם כן הוא, גם אם יאספו הביתה יפול הבית או ישרף וימותו כל מה שבתוכו. לכן מפרש הכתוב 'על האדם ועל הבהמה' דהיינו אם ילכו על פני השדה, דומיא דעשב שהוא על פני השדה, אבל אם יאספו אותם הביתה, אפילו לדיר קטן ינצלו, לפי שכך היא גזירת השי"ת, ודו"ק."

ויש בדברי הר"ב מפרשיסחא הטעמה נוספת והגיונית לחידוש זה: אם אכן היה מדובר במכת ברד שירד על המצריים גשם ומטר גרידא, יכולים היינו להבין מה השמירה וההצלה כשנמצאים בתוך הבית, שכן מעשים בכל יום שגם בעת ירידת גשמי זעף ניצולים מהם היושבים בבתים, אולם כאן הרי מדובר ב'אש' מתלקחת בתוך הברד אשר כוחה יפה להשמיד ולהרוס את כל הבתים בארץ מצרים, ומהי התועלת לכאורה כשנכנסו אל תוך הבתים.

ועל כרחך יש מכאן ראייה לחידוש זה שהברד ירד רק על האדם ועל הבהמה ועל הצומח, ואילו על הבתים לא ירד הברד, ויהי זה אפילו בית קטן העשוי מקש וגבבא, וכל זאת לפי שכך היתה גזירת השי"ת על אופן מכה זו.

(ד) על בסיס חידוש זה כתב הגרש"מ דיסקין בספרו 'משאת המלך' לבאר בטוב טעם את הפסוק (שם, כ): "הירא את דבר ה' מעבדי פרעה הניס את עבדיו ואת מקנהו אל הבתים" אשר הוא צריך ביאור ביותר: "יש להעיר וכי צריך להיות ירא שמים בשביל כך, והרי כבר ראו כמה וכמה פעמים שהמכות שהזהיר משה התקיימו בהם, וכי אין אדם בהול על ממונו לחשוש אולי אף הפעם יעלה בידו, ולמיחוש לכל הפחות בעיניו".

04/07/2018

‘עדות ביוסף’ (איטינגא, זולצבאך תק”א. פרשת בא אות קסח) שהביא חידוש יקר “מה ששמעתי משם הגאון מ”ו מוהר”ר הירץ שהיה אב”ד דק”ק לבוב”. וכדי שיהיה בעל השמועה עומד כנגדנו אציין שגאון זה הלא הוא רבי נפתלי הירץ אשכנזי שהיה מתחילה אב”ד קאוולי שבוואהלין, ובשנת תס”ב לאחר מות משה חותנו — מהר”ם חריף שהיה אב”ד לבוב, עלה על כס הרבנות דשם עד לפטירתו בשנת תע”ב. היה מחותנו של הגאון בעל ‘פני יהושע’ אשר אף כותב עליו (בחידושו לקידושין פ ב): “ולא מילתא הוינא בר מזלא למחותני הגאון המנוח מוהר”ר נפתלי הירץ ז”ל שהיה אב”ד בק”ק לבוב והגליל וכבר נדפס בשמו בדרך חריפות”, ואכן בספר ‘כלילת יופי’ (דמביצר, קראקא תרמ”ח. ח”א עמוד פח) הראה מקום לפנינים יקרים שנדפסו בשמו בספרים שונים, ועוד היד נטויה להוסיף עליהם כהנה וכהנה.

ואלו דברי הגאון הנזכר: ידועים דברי חז”ל המובאים ברש”י (שמות יב ל): “כי אין בית אשר אין שם מת - יש שם בכור מת. אין שם בכור, גדול שבבית קרוי בכור, שנאמר אף אני בכור אתנהו”. והקשו המפרשים מדוע התרה משה רק על הבכורות ממש שימותו ולא הזכיר בהתראתו כלום שאף ה’גדול שבבית’ בכלל המכה.

ועל זה תירץ דהנה המון העם שראו בכל המכות הקודמות שאין הם פוגעות בבני ישראל התחכמו להניח את בכוריהם בבתי ישראל כדי שישארו בחיים, אלא שלא זו בלבד שלא הועילו בתקנתם כלום אלא שגם יצאו קרחים מכאן ומכאן, לפי שמתו הן אותם הבכורים שהיו בבתי ישראל והן גדולי הבית שבבתי המצריים שהבכור לא היה בהם. וזו היתה כוונתו של משה שבמחשבה תחילה לא התרה על כך שגם גדול הבית בכלל המכה כדי שעל ידי זה ימותו שניהם, שכן כמובן אם היו יודעים

מזה היו משאירים את הבכורות בבתיהם כדי להציל את גדולי הבית לכל הפחות. (ו) השתא דאתנין להכי נחזי אנן ליישב את קושיית ה’בנין אריאל’ מדוע לא התרה משה בפרעה על כך שבארץ גושן לא יהיה ברד, דהנה בכל שטחה של ארץ גושן לא ירד הברד כלל כמפורש בתורה, ואף אם היה מצרי או מקנהו ועבדיו נמצאים בארץ גושן לא היו ניזוקים כלל ממכת ברד. (והדברים מוכרחים מכח חידושו של הגר”י והר”ב, כי אם נאמר שאף בארץ גושן ירד הברד על המצריים שנזדמנו לשם, שוב לא היה כל חילוק בין ארץ מצרים לארץ גושן כי בשניהם לא ירד הברד על כל הארץ אלא על המצריים וממונם בלבד, ואם מפורש בתורה שבארץ גושן לא היה ברד בשונה מארץ מצרים, על כרחך שבמצרים ירד על רק על המצריים וממונם ובגושן לא היה הברד כלל וכלל).

ונמצא שבאם משה היה מגלה זאת בעת ההתראה היו עומדים בפני המצריים שני אופנים להציל את מקנם מן הברד: אם על ידי בנין הבתים כדלעיל ואם על ידי הכנסתם לארץ גושן, ומי פתי לא יסור הנה לארץ גושן כדי להציל את רכושו, ואפילו כל אלו שלא היו בכלל הירא את דבר ה’ היו עושים כן שכן מי אינו בהול על ממונו. אולם משה שלא חפץ להציל את המצריים כאשר שמענו כן ראינו במכת בכורות שלא התרה בהם על כך שגם גדול הבית בכלל המכה, ואדרבה חפצו של משה היה שינצלו ממכת הברד רק אותם היראים לדבר ה’ המאמינים שההצלה מהברד ב’דין בית’ תליא מילתא, ומהאי טעמא לא גילה להם משה רז זה שבארץ גושן לא ירד הברד, וכדי שיטעו המצריים לחשוב שאף שם ירד הברד כבכל ארץ מצרים אלא שלא יזיק לישראל, ולא העלו בדעתם להנצל על ידי שיכניסו את מקניהם לארץ גושן.

(ז) מענין לענין, אחד יחיד מתוך כל בני

יתכן שכלפי לייא שאיוב ששתק נידון בעונש קשה יותר מבלעם שיעץ רע. ונוודע בשערים תירוץ הגאון רבי חיים שמואלביץ בספרו 'שיחות מוסר' (וארא תשל"א) שתירץ עם דברי רש"י (קידושין פ, ב): "למה יתרעם אדם על הקורות הבאות עליו אחר כל החסד שאני עושה עמו שנתתי לו חיים ולא הבאתי עליו מיתה", הרי שהחיים הוא המתנה הטובה ביותר שיכול האדם לקבל מהשי"ת, ואפילו אם יש בחיים אלו יסורים עדיפים הם עשרת מונים מן המוות, ודפח"ח.

והנה בשונה מדעת הבבלי שאיוב שתק ותו לא, סובר הזוהר הקדוש (פרשת בא דף לג א) שאיוב היה אף הוא מהיועצים רע על ישראל ויעץ לו שיטול ממנום וישלוט עליהם בעבודה קשה. ולהמבואר לעיל בשמו של הגר"ח שמואלביץ קשיא כיצד יתכן שאיוב למרות עצותיו הרעות קיבל את אותה מתנה טובה ששמה חיים, ומדוע לא נענש במיתה החמורה.

והנראה בזה לפי הא דכתיב (משלי י, כז): "יראת ה' תוסיף ימים" ואומר (שם יט, כג): "יראת ה' לחיים" ומבואר שסגולת יראת ה' היא להביא חיים על האדם, ומעתה יעלו יפה דברי הזוהר הקדוש ההולך לשיטתו, שמכיון ששיטת הזוהר הקדוש היא ש'הירא את דבר ה'" במכת ברד היה איוב הרי שהוא קיבל את שכר יראתו בחייו הארוכים, ולכן לא נענש במיתה החמורה הגם שיעץ רע על ישראל.^{04/07/2018nna}

ארץ מצרים ציית לדברי משה רבינו ובכך הציל את רכושו במכת ברד - הלא הוא איוב שהיה מעבדי פרעה. על הפסוק (שם, כ): "הירא את דבר ה' מעבדי פרעה הניס את עבדיו ואת מקנהו אל הבתים" דורש התלמוד הירושלמי במסכת סוטה (פ"ה ה"ו): "תני רבי ישמעאל: איוב מעבדי פרעה היה ומגדולי פמילייתו שלו היה, הדא היא דכתיב הירא את דבר ה' וגו' וכתיב ביה איש תם וישר וירא אלהים וסר מרע", וכן הוא בתרגום יונתן על אתר ובספר הזוהר הקדוש (פרשת בא דף לד א). וראיתי בכמה ספרים שדרשו רשומות על הראשי תיבות של התיבות: ה'ירא א'ת דבר י' שהם עולים בגימטריא כמנין 'איוב' עה"כ, ויצוין שכבר כתב כן רבינו חיים ויטאל בספרו 'ליקוטי תורה' (סו"פ וארא).

ויש בדיעה נכבדה זו על זהותו של 'הירא את דבר ה'" כדי לתרץ בדרך אגדה מה שיש לתמוה בדברי הזוהר הקדוש על מעשיו של איוב בעת שבא פרעה להצר רגליהם של ישראל. ידועים דברי הבבלי במסכת סוטה (דף יא א): "אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי סימאי: שלשה היו באותה עצה: בלעם, ואיוב, ויתרו. בלעם שיעץ - נהרג, איוב ששתק - נידון ביסורין, יתרו שברח - זכו מבני בניו שישבו בלשכת הגזית".

וכבר נתפלאו המפרשים מהא דאיתא במסכת כתובות (לג, ב): "אילמלי נגדוה לחנניה מישאל ועזריה, פלחו לצלמא" הרי שיסורים המה קשים יותר ממיתה, וכיצד

הרב יחיאל נתן הירש מכון ירושלים

יסיים גם שים שלום כדי שלא תהיה התפילה מופסקת בהליכת הש"צ מהדוכן למקומו לפני התיבה. לא ידעתי אמאי לא יכול הש"צ לסיים התפילה במקומו שהוא עומד עכשיו ולמה

בענין הפסק בהליכה לשליח צבור
איתא בשו"ע או"ח (סי' קכח סעי' כ) ואם המקרא כיון לתפילת ש"צ וכו' עדיף טפי שיסיים המקרא שים שלום. ובמ"ב ס"ק פ כתב... ולכן עדיף טפי שהוא בעצמו

מוריה, שנה עשרים ושמונה, גליון ה-ז (שכט-שלא), ניסן תשס"ז